

УДК 061.91(477.83-25):001.381.КРИП'ЯКЕВИЧ

*Марина ЧЕБАН***СПІВПРАЦЯ МИКОЛИ АНДРУСЯКА
З ІВАНОМ КРИП'ЯКЕВИЧЕМ**

Складні суспільно-політичні обставини українського національного життя в умовах міжвоєнної Польщі не могли не позначитися на діяльності українських наукових і культурно-просвітницьких осередків. Винятком не стало і Наукове товариство ім. Шевченка у Львові (НТШ). Зменшення меценатської допомоги, перешкоди з боку влади та виїзд частини провідних українських учених зі Львова послабили видавничу активність товариства й спричинили нерегулярну появу його періодичних видань, насамперед “Записок Наукового товариства імені Шевченка” (“Записки НТШ”)¹. В таких умовах довелося розпочинати наукову кар’єру старшині Галицької армії, випускникові гуманістичного відділу Львівського університету ім. Яна Казимира Миколі Григоровичу Андрусяку (1902–1985).

Відвідуючи зібрання “Історичного кружка”, заснованого студентами-істориками при “Студентській громаді”, М. Андрусяк познайомився з організатором наукового життя, секретарем Історично-філософічної секції НТШ, редактором його “Записок” Іваном Крип’якевичем². У 1927 р. молодий дослідник звернувся до старшого колеги, дійсного члена НТШ з проханням надрукувати в “Записках НТШ” розвідку, присвячену перемиському православному єпископові-номінату Івану Хлопецькому³. За його згодою, і після реферування на засіданні секції, першу студію М. Андрусяка опубліковано в 147-у томі. У ній, на основі джерел, автор довів, що Іван Хлопецький, обраний кандидатом на перемиське православне єпископство у 1632 р., отримав королівську номінацію (чим заперечив твердження М. Грушевського, що це відбулося в другому десятилітті XVII ст.), але помер у 1633 р., так і не отримавши митрополичого освячення⁴. Це була перша стаття

¹ Історія Наукового товариства імені Шевченка. – Нью-Йорк; Мюнхен, 1949. – 51 с.; Історія Львова. – Львів: “Центр Європи”, 2007. – Т. 3. – С. 86–87; *Наріжний С.* Українська еміграція: Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. – Київ, 1999. – Ч. 2. – С. 23–120.

² *Андрусяк М.* Іван Крип’якевич // Літопис Бойківщини. – 1970. – № 1/2. – С. 50; його ж. Автобіографія (вересень 1932) / [публ. Л. Тиміш] // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич, 2000. – Вип. 4. – С. 470; *Глаголюк В.* Андрусяк Микола Григорович // Українська журналістика в іменах: Матеріали до енциклопедичного словника / [за ред. М. М. Романюка]. – Львів, 1997. – Вип. 4. – С. 6; *Ясь О.* Микола Андрусяк – історик та публіцист: матеріали до біографії // Молода нація. – Київ: Смолоскип, 2003. – №3 (28). – С. 252–253.

³ *Андрусяк М.* Іван Крип’якевич // Літопис Бойківщини. – 1970. – № 1/2. – С. 50; *Андрусяк М.* Іван Крип’якевич // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2001. – Вип. 8: Іван Крип’якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. – С. 574.

⁴ *Андрусяк М.* Іван Хлопецький, перемиський православний єпископ-номінат в 1632–1633 рр. // Записки НТШ. – Львів, 1927. – Т. 147. – С. 130–140.

молодого історика, а її друк в такому авторитетному виданні, як “Записки НТШ”, став доброю заявкою для його майбутнього наукового росту.

З того часу М. Андрусак регулярно подавав козакознавчі розвідки до праць Історично-філософичної секції “Записок НТШ”, консультувався з І. Крип’якевичем у науково-видавничих справах. Зокрема, радився, чи варто надсилати матеріали, присвячені гетьманові Павлові Тетері до київського суспільно-політичного, громадського журналу “Україна”, чи краще об’єднати їх із статтею “Павло Тетера та Львівська Ставропігія” під спільним заголовком “Матеріяли до П. Тетери” і подати до “Записок НТШ”⁵. Що порадив Андрусаківі досвідчений колега, достеменно невідомо. Однак, розвідка, присвячена Тетері, таки побачила світ у “Записках НТШ”⁶. Ймовірно, автор подав студію і до “України”, але через припинення видання вона так і не вийшла друком⁷.

Загалом у “Записках НТШ” міжвоєнного періоду опубліковано п’ять статей та одна рецензія М. Андрусяка, присвячені правобережному козацтву кінця XVII ст. й, зокрема, гетьмануванню Павла Тетері, Петра Дорошенка, а також зовнішньо-політичній діяльності Івана Мазепи⁸. Це зумовлювалося нерегулярною появою видання, у міжвоєнний період вийшло друком лише 39 томів, натомість за попередні двадцять років (1894–1913) – 110. Уже в еміграційний період⁹ він опублікував ще три розвідки в ювілейних збірниках “ЗНТШ” на пошану М. Грушевського, І. Франка та Р. Смаль-Стоцького¹⁰.

За сприяння І. Крип’якевича М. Андрусак почав співпрацювати з М. Грушевським, який, перебуваючи в Києві, потребував допомоги львівських колег в упорядкуванні бібліографії українознавства поза межами УРСР, що і було доручено

⁵ Центральний державний історичний архів України у Львові (далі ЦДІА України у Львові). – Ф. 357. – Оп. 1. – Спр. 15 (Листи Андрусяка М., Балея С., Балицького Ю., Бачинського В. до Крип’якевича І. (1912–1930)). – Арк. 1–1 зв.

⁶ Андрусак М. Павло Тетера та Львівська Ставропігія // Записки НТШ. – Львів, 1931. – Т. 151. – С. 181–188.

⁷ Науковий часопис українознавства “Україна” (1907–1932): Показчик змісту. – Київ, 1993; Цибенко І. Організаційна та критико-бібліографічна діяльність М. Грушевського на сторінках журналу “Україна” // Вісник книжкової палати. – 2007. – № 1. – С. 27–29.

⁸ Андрусак М. До питання про авторство “Літопису Самовидця” // Записки НТШ. – Львів, 1928. – Т. 149. – С. 189–194; *його ж.* До історії боротьби між П. Дорошенком та П. Суховієм в 1668–1669 рр. // Записки НТШ. – Львів, 1929. – Т. 150. – С. 197–227; *його ж.* До історії правобічних козаків в 1689–1690 рр. // Записки НТШ. – Львів, 1930. – Т. 100. – Ч. 2: Ювілейний збірник на пошану акад. К. Студинського. – С. 251–274; *його ж.* Павло Тетера та львівська Ставропігія // Записки НТШ. – Львів, 1931. – Т. 151. – С. 181–188; *його ж.* Зв’язки Мазепи із Станіславом Лещинським і Карлом XII // Записки НТШ. – Львів, 1933. – Т. 152. – С. 35–61.

⁹ Бібліографія Записок наукового товариства імені Шевченка. Томи I–CCXL (1892–2000). – Львів: Наукове товариство імені Шевченка, 2003. – С. 4–29, 252, 335–339, 360, 365, 375.

¹⁰ Андрусак М. З дослідів над назвою “Україна” // Збірник на пошану 70-річчя народин Романа Смаль-Стоцького / [за ред. В. Лева, М. Стахів]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто: НТШ, 1963. – С. 248–259; *його ж.* Іван Франко та історичні концепції М. Грушевського // Записки НТШ. – Нью-Йорк; Париж; Торонто, 1967. – Т. 183. – Ч. 1: Іван Франко. Збірник доповідей для відзначення 110-річчя народин і 50-річчя смерті Івана Франка / [за ред. В. Стецюка]. – С. 103–117; *його ж.* Михайло Грушевський як історик, народник і державник // Записки НТШ. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1978. – Т. 194: Михайло Грушевський: Статті, спогади, документи і коментарі / [за ред. М. Стахів, М. Чировського]. – С. 7–20.

молодому історик¹¹. Вже в грудні 1928 р. голова Історичної секції ВУАН отримав першу частину карток і вислав до Львова гонорар (70 доларів) для І. Крип'якевича та М. Андрусяка. У автобіографії останній згадував: “мушу зазначити, що видатки, зв’язані з докторськими іспитами й промоцією, покрити я завдяки щедрій підмозі акад. М. Грушевського, який за посередництвом д-ра Крип'якевича платив мені за збирання бібліографічних матеріалів. Я сподівався співробітничати в його історичних видавництвах і тим віддячитися заслуженому батькові української сучасної історіографії”¹².

Після року співпраці М. Грушевський скаржився І. Крип'якевичу, що бібліографічні картки, виписані М. Андрусяком, при перевірці містять неточності. Однак, незважаючи на певні огріхи, закликав продовжувати упорядкування бібліографії¹³. Як історик-початківець і працівник Бібліотеки НТШ М. Андрусяк підготував західноукраїнську бібліографію за 1928 р., опубліковану в двох випусках київського журналу “Україна” (1929). Також зібрав інформацію про видання першої половини 1929 р., яку надіслав М. Грушевському¹⁴, однак її друк заборонила радянська цензура¹⁵. Чи не тому сучасні історики, зокрема Ігор Верба та Віктор Гоцуляк, зараховують Миколу Андрусяка до числа львівських учнів Грушевського¹⁶.

Ще будучи студентом Львівського університету Яна Казимира, М. Андрусяк почав працювати урядовцем Бібліотеки НТШ (з 22 листопада 1927 р.), невдовзі його обрано звичайним (25 грудня 1930 р.), а через рік після захисту докторату (11 квітня 1932 р.) – дійсним членом товариства. Саме в 30-х роках у рамках діяльності НТШ молодий вчений мав змогу найактивніше співпрацювати з досвідченим істориком, вченим-енциклопедистом І. Крип'якевичем, який в 1924–1934 рр. був директором Історично-філософської секції. Починаючи з 16 квітня 1932 р., М. Андрусяк виконував обов’язки заступника секретаря Історично-філософської секції НТШ, регулярно відвідував її засідання, передвибірні наради, брав активну участь у дискусіях, вносив пропозиції щодо нагальних потреб товариства та висував кандидатури в члени виділу

¹¹ *Рубльов О.* Іван Петрович. До історії співпраці Івана Крип'якевича з установами ВУАН // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2001. – Вип. 8: Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. – С. 748; *Андрусяк М.* Іван Крип'якевич // Літопис Бойківщини. – 1970. – Ч. 1–2 (16–17). – С. 51.

¹² *Андрусяк М.* Автобіографія (вересень 1932 р.) / [публ. Л. Тиміш] // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич, 2000. – Вип. 4. – С. 473.

¹³ *Крип'якевич Р.* Михайло Грушевський та Іван Крип'якевич (За матеріалами неопублікованого листування й мемуарів) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2001. – Вип. 8: Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. – С. 346.

¹⁴ *Андрусяк М.* [рец. на]: Винар Л. Михайло Грушевський і Наукове Товариство ім. Т. Шевченка 1892–1930. – Мюнхен: Українське Історичне Товариство, 1970. – 110 с. // Український історик. – 1971. – Рік 8. – С. 121–122.

¹⁵ *Бескид Ю.* На сторожі історичної правди. Сорокаліття (1927–1967) наукової праці історика, що досліджував також і Лемківщину // Лемківський календар на 1967 рік. – Торонто, 1967. – С. 49.

¹⁶ *Верба І.* Замітки до новітньої української історіографії (1960–1990-ті рр.) // Магістеріум. Історичні студії. – Київ, 2001. – Вип. 7. – С. 34; *Гоцуляк В.* До оцінки львівського періоду історичної школи Грушевського в українській історіографії // Михайло Грушевський і українська історична наука. Матеріали конференцій / [за ред. Я. Грицака, Р. Дашкевича]. – Львів, 1999. – С. 276–284.

і контрольної комісії, виголошував численні реферати¹⁷. Так, на засіданні 25 вересня 1929 р. він виступив з доповіддю “Павло Тетера та львівська Ставропігія”, 9 листопада 1932 р. – охарактеризував “Політичне становище України за гетьманування Мазепи”, а 29 грудня 1933 р. – “Зносини Мазепи з правобережними козаками”¹⁸. І. Крип’якевич реферував праці молодого колеги 22 листопада 1927 р. і 21 січня 1929 р. (“Іван Хлопецький, перемиський православний єпископ-номінат в 1632–1633 рр.” та “До історії боротьби між П. Дорошенком та П. Суховієм в 1668–1669 рр.”)¹⁹.

Для пошвавлення наукової праці Президія НТШ ініціювала створення при секціях наукових комісій, які виконували роль науково-дослідних осередків й гуртували не тільки науковців зі стажем, але й молодшу генерацію, що отримала можливість поглибити свої знання в галузі українознавства²⁰. У межах діяльності комісій історичного спрямування – Старої історії України, Нової історії України, Бібліографічній, Історично-джерелознавчій співпрацювали І. Крип’якевич та М. Андрусак. І. Крип’якевич як голова Історично-філософської секції активно координував роботу і одночасно очолював Комісії – старої історії України та нової історії України (21 жовтня 1934 р. – 5 жовтня 1935 р.)²¹.

На першому, організаційному, засіданні Комісії нової історії України 21 жовтня 1934 р. І. Крип’якевич окреслив основні напрямки її діяльності, акцентуючи увагу на потребі дослідів “новішої історії Галичини і північно-західних українських земель”. Згодом члени Комісії ухвалили програму подальших досліджень, яку хронологічно поділили так: “I. Галичина від Хмельниччини до першого поділу Польщі (1657–1772 рр.); II. Галичина під Австрією 1772–1848; III. 1848 р. і упадок підданства; IV. Автономічна доба Галичини до 1914 р. і розвиток українського конструктивного життя; V. Галичина в часі світової війни 1914–1918 рр.; VI. Методологія (потреба соціологічного поглиблення історичного розвитку українського життя в Галичині від 1650–1918; схоплення і піднесення головних моментів і чинників, що формували національну й соціально-політичну свідомість; підготовка джерельного матеріалу, техніка збору, критична оцінка й сегрегація, проблема методичного підходу до критики й аналізу матеріалів до історії найновіших часів)”²². На той час у комісії працювали Микола Андрусак, Іван Витанович, Костянтин-Іван Гладилович, Роман Зубик, Іван Карпинець, Ігор Лоський, Микола Пасіка, Роман Роздольський, Марія Струтинська, Омелян Терлецький, Іван Копач, Омелян Пріцак, Іван Шендрик, отці Теофіл Коструба та Йосафат Скрутень.

¹⁷ Хроніка НТШ у Львові (1. 01. 1931–30. 9. 1932). – Львів, 1932. – Ч. 71; Хроніка НТШ у Львові (1. 10. 1932–30. 12. 1934). – Львів, 1934. – Ч. 72; Хроніка НТШ у Львові (1. 01. 1935–25. 12. 1937). – Львів, 1937. – Ч. 73; Хроніка НТШ у Львові (26. 12. 1937–31. 12. 1938). – Львів, 1939. – Ч. 74.

¹⁸ ЦДА України у Львові. – Ф. 357 (Крип’якевич І. П. – професор, історик). – Оп. 1. – Спр. 5 (Хроніка історично-філософської секції НТШ у Львові, складена Крип’якевичем І. П.). – Арк. 55.

¹⁹ ЦДА України у Львові. – Ф. 357. – Оп. 1. – Спр. 5. – Арк. 50, 52.

²⁰ Дядюк М. Комісія старої історії України НТШ у Львові (За матеріалами записників Осипа Назарука, 1935–1936) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2001. – Вип. 8: Іван Крип’якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. – С. 306–307.

²¹ ЦДА України у Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 44 (Книга протоколів засідань членів Комісії нової історії України за 1934–1939 рр. при історичній секції). – Арк. 2–19.

²² ЦДА України у Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 44. – Арк. 2, 9 зв.–12.

Обов'язки секретаря Комісії нової історії України від 21 жовтня 1934 р. до 15 квітня 1938 р. виконував Микола Андрусяк²³. На засіданнях він виголосив низку доповідей: “Досліди над політичною діяльністю М. Грушевського” (5 лютого 1936 р.); “Мазепа як культурний діяч” (5 лютого 1937 р.); “Огляд історичних видань в УСРР за 1932–1936 рр.” (31 березня 1937 р.); реферував розвідки про Юрія Венямина Остермана та його збірку матеріалів до історії Галичини XIX ст. (16 грудня 1934); праці Л. Василевського про українську справу як міжнародну проблему та О. Деруги про відносини Петра I до уніатів і церковної унії в 1700–1711 рр. (2 квітня 1936 р.)²⁴. М. Андрусяк зацікавлено вислухав і повідомлення І. Крип'якевича: “Історичний огляд етнографічних меж Галичини і Холмщини на заході” (5 листопада 1935 р.); “План інституту українознавства при НТШ” (5 лютого 1937 р.); “Справа з'їзду дослідників Перемиської землі 16–17 травня 1937 р.” (31 березня 1937 р.)²⁵.

5 жовтня 1935 р. І. Крип'якевич передав керівництво Комісією нової історії України Іллі Витановичу, обіцяючи і надалі корегувати її діяльність²⁶. Натомість очолив новостворену Комісією старої історії України, членами якої були археологи Ярослав Пастернак, Маркіян Смішко, Йосиф Пеленський, історики Теофіл Коструба, Богдан Барвінський, журналіст Микола Дужий, військовик і археорграф Іван Шендрік, адвокат і письменник Осип Назарук та ін. Регулярно відвідував засідання, хоч і не виступав з доповідями, Микола Андрусяк²⁷. Діяльність комісії ґрунтувалася на дослідженні проблем доби Київської Русі-України і Галицько-Волинської держави²⁸.

У міжвоєнний період дещо змінилися завдання Бібліографічної комісії (з 1934 р. Бібліологічної) НТШ²⁹, до якої входили Володимир Дорошенко, Іван Кревецький, Володимир Левицький, Іван Крип'якевич, Кирило Студинський, Богдан Барвінський, Мирон Кордуба, Марія Деркач, Микола Андрусяк та ін. Власне, якщо на початках осередок ставив за мету створення на наукових засадах репертуару книги з усієї України, то в міжвоєнний час завдання звузились до бібліографування друків, виданих лише на західноукраїнських теренах. 1937 р. Українське товариство бібліофілів у Львові звернулося до Бібліологічної комісії з пропозицією об'єднати наукові й організаційні зусилля та започаткувати випуск спільного книгознавчого часопису

²³ ЦДДА України у Львові. – Ф. 388. – Оп. 1. – Спр. 44. – Арк. 75, 79.

²⁴ ЦДДА України у Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 44. – Арк. 2, 9 зв.–26 зв.

²⁵ ЦДДА України у Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 44. – Арк. 28 зв.

²⁶ ЦДДА України у Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 44. – Арк. 19–21.

²⁷ ЦДДА України у Львові. – Ф. 359 (Осип Назарук, адвокат, журналіст, публіцист, громадський і політичний діяч). – Оп. 1. – Спр. 28 (Записна книжка № 20. 1935). – Арк. 106.–118 зв.; Спр. 30 (Записна книжка № 22. 1935–1936). – Арк. 122–124 зв.; Спр. 34 (Записна книжка № 24. 1936). – Арк. 116–126; Спр. 36 (Записна книжка № 27. 1936–1937). – Арк. 124–126 зв.; Ф. 388. – Оп. 1. – Спр. 44. – Арк. 61, 63, 69, 73, 85, 87, 88, 89, 101, 102; Хроніка НТШ у Львові (1. 01. 1935–25. 12. 1937). – Львів, 1937. – Ч. 73; Хроніка НТШ у Львові (26. 12. 1937–31. 12. 1938). – Львів, 1939. – Ч. 74.

²⁸ Дядюк М. Комісія старої історії України НТШ у Львові (За матеріалами записників Осипа Назарука, 1935–1936) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2001. – Вип. 8: Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. – С. 306–329.

²⁹ Черниш Н. Бібліографічна комісія НТШ як центр дослідження української книги (1909–1939). – Київ: Наша культура і наука, 2006. – С. 36–47; 71–81; Піх О. Бібліографічна комісія Наукового товариства ім. Шевченка у Львові: генеза, діяльність, публікації // Історичні та культурологічні студії / [відп. ред. Я. Ісаєвич]. – Львів, 2004. – Вип. 4. – С. 105–122.

“Українська книга”³⁰. У ньому публікували свої розвідки І. Крип’якевич³¹, М. Андрусяк³², а також П. Зленко, М. Возняк, Є.-Ю. Пеленський, М. Рудницький та ін.

22 березня 1932 р. Миколу Андрусяка обрали членом Бібліографічної комісії, засідання якої він відвідував до 1937 р., беручи активну участь у дискусіях про стан українського книговидання і бібліографування. 17 вересня 1932 р. він зreferував працю Ілька Борщака “Україніка за кордоном. Критико-бібліографічний огляд західно-європейських публікацій про Україну та українців від початку друкарства до наших днів (книги, періодика, мапи та іконографія)” (Вип. I до 1750 р.). Вказавши на огріхи методологічного характеру та невикористання загальновідомих джерел, запропонував ухвалити повернення праці авторові для доопрацювання³³. 1 січня 1937 р. М. Андрусяк виступив з доповіддю “Післявоєнна історіографія української книги”, а 1 березня зreferував огляд П. Зленка про бібліотеки українських ієрархів XVII–XVIII ст.³⁴

Співпрацювали І. Крип’якевич і М. Андрусяк також на неофіційному Семінарі з історії України, ініційованому Теофілом Кострубою для українських студентів-істориків Львівського університету в 1936/37 рр. Його діяльність у рамках НТШ була можлива лише в складі Історично-джерелознавчої комісії, оскільки товариство не мало права проводити наукові семінари. Голова НТШ Іван Раковський прихильно поставився до організації викладів, а директор бібліотеки Володимир Дорошенко дозволив студентам користуватися її фондами. Викладачами запрошено Івана Крип’якевича (опікун), Омеляна Терлецького (голова), Миколу Андрусяка (заступник голови), Олександра Домбровського (секретар), Теофіла Кострубу³⁵. Учасників Семінару було близько двадцяти осіб, серед них Адам Антонович, Олександр Бережницький, Володимир Борис, Олександр Домбровський, Галина Книш, Теофіл Коструба, Олімпія Матківська, Бронислава Поспішіль, Омелян Прицак, Ольга Сенів, Ярослава Степанюк, Пелагія Фостик³⁶.

³⁰ Черниш Н. Бібліографічна комісія НШТ як центр дослідження української книги (1909–1939). – Київ: Наша культура і наука, 2006. – С. 36–47; 71–81.

³¹ Крип’якевич І. Забуті види України XVII–XVIII ст. // Українська книга. – 1937. – Ч. 1; його ж. З львівських бібліотек XVIII ст. // Там само. – 1937. – Ч. 3; його ж. Український екслібрис XVIII (Каталог) // Там само. – 1937. – Ч. 4–5; його ж. Каталог бібліотеки Львівської Ставропігії з 1916 р. // Там само. – 1937. – Ч. 7–8; його ж. До історії львівського книгарства в XVII ст. // Там само. – 1938. – Ч. 2.

³² Андрусяк М. Післявоєнна історіографія української книги // Українська книга. – 1937. – Ч. 1; його ж. З новішої історіографії української книги // Там само. – 1937. – Ч. 2; його ж. Списки підручних книг архимандрита Каменецького й єпископа Свительницького з 1668 р. // Там само. – 1938. – Ч. 2.

³³ ЦДА України у Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 658 (Книга протоколів засідань членів бібліографічної комісії товариства. 1914–1927). – Арк. 7 зв.

³⁴ ЦДА України у Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 658 (Книга протоколів засідань членів бібліографічної комісії товариства. 1914–1927). – Арк. 14, 18.

³⁵ Домбровський О. Семінар з історії України при НТШ в тридцятих роках // Студії з ранньої історії України. Збірник праць НТШ. Українознавча бібліотека НТШ. – Львів; Нью-Йорк, 1998. – Ч. 9. – С. 313; Крип’якевич І. Спогади (Автобіографія) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2001. – Вип. 8: Іван Крип’якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. – С. 125; Винар Л. Олександр Домбровський. (З нагоди сорокаліття наукової праці) // Український історик. – 1977. – № 3–4 (55–56). – С. 61.

³⁶ Домбровський О. Семінар з історії України при НТШ в тридцятих роках // Студії з ранньої історії України. Збірник праць НТШ. Українознавча бібліотека НТШ. – Львів; Нью-Йорк, 1998. – Ч. 9. – С. 315; Прицак О. Спогад про вчителя // Україна: культурна спадщина, національна

Виклади на Семінарі проводилися щотижня в читальні Бібліотеки НТШ. О. Прицак як його учасник згадував, що це “дуже вигідно, оскільки можна було брати потрібні книжки... не виходячи з будинку”. Цьому сприяв і В. Дорошенко, що був “дуже ліберальною людиною”, хоча, здебільшого, видавав студентам книги М. Андрусак, який обіймав також посаду бібліотекаря³⁷.

І. Крип'якевич викладав історію козаччини, особливу увагу присвячував добі гетьманування Богдана Хмельницького, а його молодший колега М. Андрусак знайомив студентів з методологією науково-дослідної праці. На відміну від старшого колеги, що, за згадками студентів, “викладав спокійно, нагадуючи стиль М. Грушевського, привітно та дружньо ставився до студентів”, М. Андрусак “був людиною тяжкої вдачі”, “повний емоцій звик не раз випитувати студентів з вилуженого матеріалу, вимагаючи підготування з викладу на виклад”³⁸.

На жаль, зошит, в який секретар Семінару О. Домбровський записував протоколи засідань, “загинув серед подій і метушні воєнної завірюхи”³⁹. О. Домбровський згадував, що засідання “складалися перш за все з викладу, після чого слідували запити чи думки дискусійного порядку, включно з методологічними заввагами доповідача. До того долучалися замітки з домени джерельних матеріалів та бібліографії”⁴⁰. Час від часу, за порадою викладача, студенти реферували публікації, однак їх основним завданням було підготувати підручну бібліографію до історії України. За задумом Т. Коструби, вона повинна була складатися з трьох томів: перший (опрацьований О. Домбровським), присвячений відомостям грецьких і латинських авторів про територію України; другий (О. Прицак) – арабським джерелам; третій (Т. Коструба) – візантійським джерелам⁴¹.

Після Семінару студенти обговорювали академічне життя, де І. Крип'якевич у напівприватних розмовах згадував часи М. Грушевського як його колишній студент⁴². Декілька разів І. Крип'якевич проводив для студентів екскурсії старою дільницею Львова, розповідаючи про давні пам'ятки міста.

У листі до І. Крип'якевича як голови Історично-філософічної секції НТШ⁴³ Микола Андрусак просив спростувати інформацію, опубліковану в хроніці другого випуску “Сьогочасного й минулого” про виконання ним обов'язків заступника голови Історично-джерелознавчої комісії, оскільки від листопада 1937 р. участі в її діяльності,

свідомість, державність. – Львів, 2001. – Вип. 8: Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. – С. 562.

³⁷ Домбровський О. Семінар з історії України при НТШ в тридцятих роках. – С. 314; Прицак О. Спогад про вчителя. – С. 562.

³⁸ Домбровський О. Семінар з історії України при НТШ в тридцятих роках. – С. 316; Прицак О. Спогад про вчителя. – С. 562.

³⁹ Домбровський О. Семінар з історії України при НТШ в тридцятих роках. – С. 314.

⁴⁰ Домбровський О. Традиції школи М. Грушевського у Львівському НТШ в 30-х роках // Український історик. – Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1996. – Ч. 1–4 (128–131). – С. 265.

⁴¹ Домбровський О. Традиції школи М. Грушевського у Львівському НТШ в 30-х роках // Михайло Грушевський і українська історична наука. Матеріали конференцій / [за ред. Я. Грицака, Р. Дашкевича]. – Львів, 1999. – С. 224.

⁴² Домбровський О. Традиції школи М. Грушевського у Львівському НТШ в 30-х роках // Український історик. – Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1996. – Ч. 1–4 (128–131). – С. 266.

⁴³ Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України. – Папка 312; Архів Івана Крип'якевича: Інвентарний опис / [упор. Я. Федорук]. – Київ; Львів, 2005. – С. 75, 134, 137, 144, 160.

через непорозуміння з Дирекцією секції, він не приймав. Воно виникло між істориком та керівництвом через критику першим у львівських періодичних виданнях науково-видавничої справи НТШ зокрема, та безініціативності в науковій роботі загалом⁴⁴.

У статті М. Андрусяка “За огнище української науки”, опублікованої 1 березня 1937 р., охарактеризовано часи головування в товаристві М. Грушевського та проведену ним значну науково-організаційну роботу, в ході якої НТШ почало виконувати роль національної Академії наук, згуртувавши та виховавши багатьох дослідників. Одночасно автор актуалізував проблеми НТШ міжвоєнного періоду, закликавши керівництво підтримувати справу М. Грушевського “в час, коли припинено наукові дослідження Українською академією наук у Києві”⁴⁵.

М. Андрусяк зазначив, що в 30-х рр. значно погіршилася видавнича діяльність, через несприятливі матеріальні умови Товариство навіть передало друк атласу України приватному видавцеві. Він закликав Виділ всіляко підтримувати молодих дослідників, які самовіддано працюють для української науки. Цією публікацією автор пропонував “дібрати свіжих сил до праці в проводі НТШ, щоб в останньому знайшлася людина, яка зуміла б провести організацію наукової праці таким темпом, яким почав вести її проф. Михайло Грушевський”⁴⁶.

За цю критичну статтю на засіданні 14 квітня 1937 р. Виділ НТШ відсторонив М. Андрусяка від роботи в бібліотеці і вирішив провести дисциплінарне розслідування. Однак голова товариства І. Раковський, вислухавши пояснення М. Андрусяка, призупинив виконання ухвали Виділу. Проте історик, не змінюючи поглядів, й надалі критикував діяльність керівництва та окремих членів Товариства. У статті “Один zagrożений відтинок нашого життя”⁴⁷ він звинуватив Кирила Студинського, Михайла Рудницького та Василя Сімовича у некомпетентному редагуванні та наповненні “Записок НТШ” (Філологічна секція), негативному впливі на молодих дослідників і піддав сумніву їхні наукові заслуги. Тому 16 жовтня 1937 р. І. Раковський все ж впровадив в дію рішення Виділу від 14 квітня. З огляду на непоступливість М. Андрусяка (у замітці про спогади священика Олекси Пристая “У старому й новому світі. Спогади священика”⁴⁸ він зауважив, що керівництво НТШ у 1920-х рр. зробило неправильно, коли не опублікувало спогади священика за його ж гроші), Президія вирішила змінити тактику впливу на нього. На засіданні 15 листопада 1937 р. прийнято рішення висловити М. Андрусяку догану, але водночас допустити до виконання обов’язків у бібліотеці⁴⁹. Як згадував ініціатор суперечки, Іван Кревецький поділяв його погляди, допомагав складати лист-відповідь на закиди Виділу і, навіть, зрікся посади директора бібліотеки⁵⁰.

⁴⁴ Андрусяк М. За огнище української науки (Перед Загальними Зборами Наукового Товариства ім. Шевченка в березні ц. р.) // Новий час. – Ч. 44. – 1937. – 1 березня; його ж. Один zagrożений відтинок нашого життя // Напередодні. – 1937. – Ч. 1. – 15 жовтня; його ж. У старому й новому світі. Спогади священика // Напередодні. – 1937. – Ч. 3. – 15 листопада.

⁴⁵ Андрусяк М. За огнище української науки (Перед Загальними Зборами Наукового Товариства ім. Шевченка в березні ц. р.) // Новий час. – Ч. 44. – 1937. – 1 березня.

⁴⁶ Там само.

⁴⁷ Андрусяк М. Один zagrożений відтинок нашого життя // Напередодні. – 1937. – Ч. 1. – 15 жовтня.

⁴⁸ Андрусяк М. У старому й новому світі. Спогади священика // Напередодні. – 1937. – Ч. 3. – 15 листопада.

⁴⁹ ЦДІА України у Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 370 (Листування з М. Андрусяком). – Арк. 9.

⁵⁰ Андрусяк М. Ті, що знали І. Кревецького // Україна. – Париж, 1952. – № 7. – С. 520–521.

З початком більшовицької окупації Львова наприкінці 1939 р. для НТШ на-стали важкі часи реорганізації, деякі члени товариства, щоб уникнути арешту, емігрували⁵¹. У грудні 1939 р. змушений був перебратися до окупованої нацистами Польщі і М. Андрусак⁵². Невдовзі разом з мельниківцями він переїхав до Києва, де з 13 листопада 1941 р. до 1 лютого 1942 р. працював заступником керівника Відділу культури й освіти при Міській управі, і одночасно з 20 жовтня 1941 р. оби-ймав посаду директора Інституту історії України⁵³. І. Крип'якевич, перебуваючи в цей час у Львові, в листуванні з керівником Міської управи Олександром Огло-блиним, розпитував про ситуацію з українською наукою в Києві і одночасно ціка-вився долею М. Андрусяка та передавав йому вітання⁵⁴. У спогадах, присвячених І. Крип'якевичеві і опублікованих 1970 р. в кварталнику “Літопис Бойківщини”, М. Андрусак згадував, що востаннє зустрічався з колегою за тиждень перед про-ривом радянських військ під Бродами в липні 1944 р.⁵⁵

Епістолярна спадщина Миколи Андрусяка є важливим джерелом до вивчення його взаємин з директором Історико-філософської секції НТШ І. Крип'якевичем⁵⁶. На жаль, відомо лише три листи молодого історика до старшого колеги, зворотної корес-понденції не виявлено. Вони охоплюють значний часовий період (1930–1939), коли, власне, відбулося формування наукових поглядів М. Андрусяка. Перший розміщено в особовому фонді Івана Крип'якевича у Центральному державному історичному архіві України у Львові (Ф. 357), два інших належать до комплексу документів ро-динного архіву Крип'якевичів, який 2007 р. передали до відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка НАН України. У ньому також збережено рукописний варіант “Словника західноукраїнських вчених”, підготовле-ного І. Крип'якевичем, що містить статтю, присвячену М. Андрусяку. Пропонована добірка джерел (три листи і стаття для “Словника західноукраїнських вчених”) є важливим матеріалом до вивчення науково-організаційної діяльності Історико-філософської секції НТШ, а також для подальших просопографічних досліджень.

⁵¹ Рубльов О., Черченко Ю. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції 20–50-ті рр. ХХ ст. – Київ: Наукова думка, 1994. – С. 200–201; Історія Наукового товариства імені Шевченка. – Нью-Йорк; Мюнхен, 1949. – С. 39–46.

⁵² Андрусак М. Жмуток спогадів у зв'язку з редагуванням д-ром Олегом Кандібою “Збірника Українського наукового інституту в Америці” // Український історик. – 1976. – №1/4. – С. 113.

⁵³ Історія Національної академії наук України (1941–1945) / [відп. ред. О. С. Онищенко]. – Київ, 2007. – Ч. 1. Документи і матеріали. – С. 428–429.

⁵⁴ Винар Л. Листи Івана Крип'якевича до Олександра Оглоблина // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2001. – Вип. 8: Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. – С. 431.

⁵⁵ Андрусак М. Іван Крип'якевич // Літопис Бойківщини. – 1970. – № 1/2. – С. 55.

⁵⁶ Сварник І. Особистий фонд Івана Крип'якевича у ЦДІА України у Львові // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2001. – Вип. 8: Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. – С. 896–898; Архів Івана Крип'якевича: Інвентарний опис / [упор. Я. Федорук]. – Київ; Львів, 2005. – С. 75, 134, 137, 144, 160; Громова Г. Матеріали до вивчення львівського історичного середовища у фондах Центрального державного історичного архіву України у Львові // Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX wieku / [pod red. J. Maternickiego, L. Zaskilniaka]. – Rzeszów, 2004. – Т. II. – С. 27–31.

№ 1

Варшава, 13. VII. 1930

Високоповажаний Пане Професор!

Не маючи змоги дістати тепер відпустки, осмілююся звернутися до Вас, Високоповажаний Пане Професоре, з проханням перечитання залишених у Вас матеріалів до Тетері. Думаю, що в часі ферій знайдеться у Вас хвилина вільного часу. Прошу оцінити, чи варто статтю “Масткові справи П. Тетері та його виїзд до Туреччини” вислати до Київської “України”, чи може вона не надається туди; а може, оскільки можливо приймете її, Пане Професор, до своїх “Записок НТШ” й злучити, як що можна зі статтею “Павло Тетера та Львівська Ставропігія” під спільним заголовком “Матеріали до П. Тетері”. Оскільки ж надається до Києва, то прошу її вислати туди.

Рівночасно прошу Вас при нагоді доручити моє письмо до Виділу НТШ, тому що я в своїм проханні з перед року не подав кінця військової служби. Як я довідався, Виділ НТШ прихилився до мого прохання й забезпечив для мене заняття в бібліотеці.

Дуже перепрошую Вас, що обтяжую Вас своїми клопотами; старатимуся по зможі Вам за все віддячитись. Тепер можу тільки висловити Вам щиро подяку за все, зроблене для мене.

Повний вдячності й глибокої пошани для Вас остаю Вам щиро вдячний.

Микола Андрусяк

30 p. Strzelców Kaniowskich
4 kompanja
Warszawa–Cytadela

Центральний державний історичний архів України у Львові. – Ф. 357. – Оп. 1. – Спр. 15 (Листи Андрусяка М., Балея С., Балицького Ю., Бачинського В. до Крип'якевича І.). – Арк. 1–1 зв. Рукопис.

№ 2

До Світлої Дирекції

Історично-філософічної секції

Наукового товариства ім. Шевченка у Львові

В поданій в II-ому випуску “Сьогочасного й минулого” хроніці діяльності Секції та її комісії зазначено, начебто підписаний був заступником голови Історично-джерелознавчої Комісії. Це не відповідає дійсності, бо підписаний не бере ніякої участі у згаданій комісії від листопада 1937 р. і тим самим не може фігурувати в її проводі. Тому просить це спростувати в найближчому випуску цього журналу. Як уже давніше, так і тепер підписаний зазначає, що не може брати участі в діяльності Секції та її комісії з того приводу, що деякі члени Дирекції Секції віднесли до нього свого часу не по-людськи.

Одночасно пригадує підписаний і Дирекції Секції і Хв. Редакції “Записок НТШ”, що досі не виплачується йому гонорару за його статті в “Записках НТШ”, дарма, що всім відомо, що його службовицька платня як бібліотекаря НТШ не покривається з повним місячним удержанням.

У Львові, дня 17 квітня 1939.

Др. Микола Андрусяк

дійсний член

Історично-філософічної Секції НТШ.

Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України. – Папка 312. Рукопис.

№ 3

Світлої Дирекції
Історично-філософічної Секції
Наукового товариства ім. Шевченка

Підписаний заявляє, що буде змушений відмовитися від проводу й праці в комісіях нової історії України і дидактично-історичній, якщо Президія НТШ буде забороняти йому працювати в часі, вільному від урядових занять, у вільних кімнатах Бібліотеки НТШ; адже підписаний мусить приготувитися й до ведення просемінару в дидактично-історичній Комісії, як також приготувити огляд історичних видань в УСРР до реферату на засідання Комісії нової історії України. В останньому часі Голова НТШ на домагання деяких панів-членів Філософічної секції заборонив у часі засідання останньої перебувати кому небудь у вільних кімнатах Бібліотеки НТШ, не маючи до того слушних підстав; бо ж підписаний перебував усе в іншій кімнаті й не давав притоки до того, щоби Філософічна секція мала причину висувати таке домагання.

Львів, 18 лютого 1937
Др. Микола Андрусяк

Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України. – Папка 159. Рукопис.

№ 4

Андрусяк Микола

Закінчив Львівський університет під керівництвом професора Станіслава Закржевського. Його докторська праця “Йосиф Шумлянський, перший уніатський львівський єпископ” (1934), публікована польською мовою Польським науковим товариством у Львові. Використовуючи матеріали Архіву гродських і земських актів, він дав матеріали до історії Львівського єпископства 1662–1677 р., статті про Перемиського єпископа Ів. Хлопецького, записки митр. Ю. Винницького і узагальнюючі нариси про православ’я і унію в історії українського народу. Другим напрямком історичних робіт Андрусяка було дослідження з історії Запорізького Війська кінця XVII ст. і початку XVIII ст. (П. Тетеря, боротьба П. Суховія з П. Дорошенком, правобічна козаччина 1689–1690 рр., зв’язок Ів. Мазепи з Ст. Ліщинським) – роботи зв’язані частково з львівськими архівами. Галичині XIX ст. присвячені статті про Ів. Могильницького, військові організації 1848–1849 р., про розвиток москвофільства. На красназвччі теми Андрусяк дав нариси про Яворівщину і Знесіння під Львовом. До галузі історіографії належать статті: до питання про авторство Літопису Самовидця, про “проект на знищення Русі” та про діяльність С. Томашівського. Важливе інформаційне значення мали огляди бібліографії історії України за десятиріччя 1921–1930 р. (бібліографії праць М. Андрусяка в моїй картотеці “Історики” не охоплюють 1935–39 рр. і робіт Андрусяка в США).

Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України. – Папка 286. Рукопис.